

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ YAYINLARI: 5

BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİNDEN TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİNE MEHMET ALTAY KÖYMEN ARMAĞANI

KONYA-2011

Mehmet Altay Köymen

Tuncer BAYKARA *

Selçuklu Tarihinin bu büyük âlimini şahsen tanımaktan, tanımanın ötesinde sevgisini kazanmış olmaktan dolayı çok ama çok bahtiyarım. "Selçuklu Tarihi" dedim ve onu **Büyük Selçuklular** ile **Türkiye Selçukluları** veya daha başka alt isimlere de ayırmadım. Çünkü kendisi Selçuklu Tarihine bütün olarak başlamış, bütünlüğünü ve asıl konuyu uzun yıllar sabırla incelemiştir. Ama o hiçbir zaman Türkiye Selçuklularını kesinlikle ayırmamıştı. Nitekim hayatının son yıllarında Alaaddin Keykubad üzerinde, ancak kendisinden beklenen devasa eserini yazmaya koyulmuştu. Bitirip yayınlandığını görmek kısmet olmadı.

Kendisinin adını ilk defa nerede ve ne zaman duydum hatırlamıyorum. İstanbul'da bir şeyler yapmak isteyen, araştırmalarda bulunmaya çabalayan Baykara için 1960'ların ünlüleri arasında o yoktur. O zamanlar ben Fuat Köprülü başta olmak üzere, Zeki Velidi Togan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, ve Mükrimin Halil Yinanç'ın adlarını duyduklarımı tanımaya çabalıyordum.. Sonraki kuşağın, yani 1914 sonrası doğanların, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi mezunlarından hiçbir isim, herhalde o zamanlar genç olduklarından zihnimde yer etmemiş. Hemen aynı yaşlarda olan İbrahim Kafesoğlu gençti, yakışıklı idi ve kız arkadaşlarımızın erkek olarak hayranlığını celbediyordu. Mehmet Altay Köymen, Osman Turan ve Bahaeddin Ögel de bunların arasında idi.

Onun önemli bir araştırıcı olduğunu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nde okuduğum makaleleri gösteriyordu. Onlara, geniş ve ayrıntılı yorumlarına hayran olmamak elde değildi. Köymen'in Ankara'da çıkardığı Selçuklu tarihini bütün olarak ele alan kendi yayını kitabını da hemen edinmiştim. Oradaki bazı bölümleri, eski yazılarından hulasa eden talebelerinin adlarını veriyordu ki o isimleri kıskanmıyor değildim. Onunla ilgili hem bazı özel bilgilere,

* Prof. Dr., *Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.*

hem de Selçuklu tarihinin seçkin bir araştırmacısı olduğuna dair haberleri Erzurum'da Türük-oğlu Cevdet Gökalp ağabeyle yaptığım sohbetlerde edinmiştim. Ben o sıralarda İç-Asya'daki geniş Türk dünyasında dolaşmakta idim. Selçuklu tarihine pek ilgi duymuyor, Selçuklu tarihi, benim için sadece Türk tarihinin bütünü içinde belirli bir yer tutuyordu. Elimde nasıl olsa Zeki Velidi Hocamın Umumî Türk Tarihine Giriş adlı mükemmel eseri vardı ve Zeki Velidi Hocam benim için apayrı bir değer taşıyordu.

Cevdet Bey, Köymenle ilişkileri sırasında onun kendi parasıyla bir Selçuklu Tarihi kitabı bastırdığını, bunu talebelere sattığını söylemişti. Önceleri ben, hocaların talebelerine kendi kitaplarını biraz zorla satmalarını yadırgardım. Hoş hâla yadırgayamıyorum ama, aradan geçen bunca zaman içinde, ilerde öğretmen olmayı düşleyen talebe milletinin pek kitap almadığını görecektim. Öyle ise hocalarının zorla da olsa, onları kitap sahibi etmelerine hoş bakılabilir. Köymen Hoca da Selçuklu Devri Türk Tarihi'ni Türükoğlu vasıtasıyla, gereken tahkik imkânlarını da kullanarak sattırırmış. Hoca iyi ki o derli toplu kitabını, talebelerine satıp parasını çıkarmak üzere yazdı. Hoca o yıllarda Türk Tarih Kurumu'na sokulmadığından kitap bastıracak imkanları hemen hiç yoktu.

Mehmet Altay Köymen, Türk tarihini incelediğinden değil, vicdanının sesini her zaman yüksek sesle dile getirdiğinden olsa gerek eski Türk Tarih Kurumu'na alınmamıştı. Türk Tarihçiliğinin tarihini yazacakların bu konuya ayrıca bir ciddiyetle eğilmeleri gerekir. Şimdilerde nedense tu-kaka edilen 1980 hareketi sonrasında Tarih Kurumu da gerçek aslî çizgisine çekildiği zaman Köymen Hoca da oraya üye oldu. Benim onunla yakınlığım üç sene sonraki üyeliğimle başlar. Köymen Hoca, her devrin adamları olmakta çok usta olan bezi eski talebelerini orada görmüş, şaşırmıştı. Ama onlar Köymen Hoca'yı mümkün olduğunca kırmamaya çabalıyorlar, fakat onun teklifleri nedense tam olarak benimsenemiyordu. Hocamın arada güzel çıkışları da oluyordu. O zamanlar kendisine hep yalvardım. Ne olur bir de hem sade bir vatandaşın, hem de köyden çıkan bir şehid çocuğunun ilimdeki yükselişini yazın diyordum. O ise "Alaaddin Keykubad bütün vaktimi alıyor, o bitmeden başka yazı yazamam" diyordu. Buna da sevinmiyor değildik.

Hocanın hayatında, Türk biliminde veya kültüründe bazı çelişkiler de vardı. Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü'nün aslî üyelerinden birisi idi. Onun dergilerindeki yazıları önemlidir. Buna karşılık Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü'nden uzak tutulmuştu. Bu olayın ardında yatan sebepler vardır ve bunları, Türk Tarihçiliğinin Tarihindeki önemli olaylardan saymak gerekir.

Mehmet Altay Köymen Hocanın sonradan gördüğüm ve okuduğum kitap ve makalelerindeki bir özelliğe de hayrandım. O kimi zaman bir kelimeye, bir kavrama dayalı olarak sahifeler dolusu yorum yapabiliyordu. O zamanlar niye ben de böyle yapamıyorum diye hayıflanırdım. Ama ilerdeki tarihlerde benim de böyle olduğuma dair etrafta bir kanaat oluşmuş imiş. Ama Köymen Hocanın yorumlarına diyecek yoktu, çünkü yetkili idi bunu yapmakta ve pek çok yorumlarına hala bir yenisi eklenmiş değildir.

Mehmet Altay Köymen Hoca, araştırmacı yetiştirmek ister, bunun için çabalardı. Gerçi onun ellerinden tuttuğu, Profesör (kendi deyimiyle prifisir) yaptığı isimlerle sonradan bir şekilde yollarını ayırmıştır. Bu konuda ben Ankara'da olmadığımdan, Ankara'daki zamanlarımda da yine Dil-Tarih muhitinden uzakta olduğumdan ayrıntılarını ne yazık ki bilemiyorum. Ama bu çabasından hayatının sonuna kadar vazgeçmedi; gençlerin hep ellerinden tuttu; onlara övgüler yağdırmaktan da geri durmadı. Onların arasında bu satırların yazarı da vardır.

Köymen Hocanın talebeye veya güvendiği genç meslektaşlarına çok ama çok yakın olduğunu duyardım. Sonradan bunun ayrıntılı hikâyelerini de dinledim ve öğrendim. Gençlerin bu hususta Kazım Yaşar Kopraman, İsmail Aka ve Reşad Genç hocalarından ayrıntılı bilgi almalarını beklerim.

a. Köymen Hoca sıkıntılı ve hesaplı bir hayatın içinden gelmişti. Bu sebeple mali konularda dikkatli ve hassas idi. Şimdiki kuşaklar bunu anlayamaz ama, kendi hayatı küçük ve olumsuz şartlardaki kira evlerinde geçenler, içlerinde geniş bir eve sahip olmak için bir büyük heves ve ümit duyarlar. Öncelikle bir ev gereklidir. Ev için de tutumlu olmak lazımdır. Harcamaları en aza indirgemek gerekir.

b. Harcamaların en aza indirgenmesi hussunda Köymen Hoca'nın kendisine göre olan davranışlarına şahit oldum. Yadırgamadım bunu. Çünkü bizler, tutumlu olarak yetişen veya tutumlu olmanın erdemlerini bilen ve onu nefislerinde tatbik eden kimseler idik. Ben bu tutumluluğu rahmetli Nejad Göyünç'de çok görmüştüm. Hiçbir kağıdın iki yönünü de kullanmadan atmazdı. Kendim de öyle olmaya çabalıyordum. Öyle ki bir tarafı yazılı kağıtların arkasına, bir kitabımın kitabımı kentini de yazmıştım. Köymen Hoca'nın tutumluluğunun örnekleri oldukça sık görürdük.

c. Köymen Hoca'yı Ankara'ya geldikten sonra sık sayılamasa da görürdüm. Muhtemelen beni onun yakınları, bir kere daha kendisine anlattılar. Bana karşı etkili ve önemli denebilecek sevgi ve sempatisinin varlığını ne yazık ki ben çok geç fark ettim. Beni sevenler, destekleyenler arasında başta geliyordu; tabii ki beni sevmeyenler de oldukça fazla idi. Bir kısmı ise idare ediyordu o başka.

Köymen Hoca hakkında vaktiyle Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi'nde bir "vefeyât" kaleme almıştım: (Ege Üniversitesi, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII (1997), s. 235-237) Onu, ***Tanıdıklarım*** adlı kitabım için bir geliştirmiştim. müsaadenizle teberrüken burada vereyim:

Mehmed Altay Köymen'in şahsı ile ilgili olarak Türükoğlu Cevdet Bey bir şeyler anlatmıştı. Selçuklu Devri, Türk Tarihi çıktığında, talebeye satışı için onu görevlendirmiş. Kitabı aldığını göstermeyene imza verilmezmiş.

Onu ilk defa nerede gördüm bilemiyorum. Bana karşı sempatisi nereden geliyor, onu da bilemiyorum.

Doçentlik imtihanım sırasında, Erzurum'da dersi varmış. Birkaç kuruş para alacak. Telgraf çekmiş, fakat telgrafı bizim toplantıdan iki gün sonra gelmiş ve Dekan Yaşar Yücel, dosyaya gelişini kaydedip koymuş. Vaktinde gelmemiş olması düşünülemez. O zaman, Refet Yinanç ile birlikte girecektik. Girdik ve çaktık ikimiz de.

Bir sonrakinde ise, bulundu. Adeta benden de özür diler gibi bütün iyi niyetini gösterdi.

Ercümend Bey hakkında "Tuncer'i elinden zor kurtardık" demişti. Ercümend Kuran'ın benimle ilgili düşüncelerini kısmen biliyordum ama doçentlik jürime girecek hocaları etkilemek isteyişine inanmak istememiştim.

Talihsiz bir insandı. Ilk doçenti Nejat Kaymaz, sonradan saha değiştirip yakın zamanlara, TC tarihine geldi. Adeta benim gibi. Ikincisi Aydın Taneri idi. Onunla da dargın gitti. Nejat Kaymaz'a çok yardım ettiğini, Arapça ve Farsça çevirileri hep kendisinin yaptığını söylerdi. Varlıklı olmuştu hayatının sonlarında. Ama huylu huyundan vazgeçmiyor, Tarih Kurumu toplantılarında bizlere kalem-kağıt verilmesini istiyordu.

Kâzımlarla tavla oynaması meşhurdu. Gençleri himaye eder, onlara kolkanat gererdi. Hatta onlara bazı yurt dışı maceralarını da anlatmış. Onlar naklederlerdi.

Doçent olunca, cüppesini giyerek Kızılay'a gitmiş, orada biraz dolaşmış imiş. O nisbeten geç doçent olmuş.,Oysa dönemin bazı harika alimleri, genç yaşlarında doçent olmuşlar imiş.

Doçent olunca da, ilk işi, hocasına karşı harekete geçmek olmuştu. O Ankara'da, Kafesoğlu Istanbul'da, Tatar - Başkurt taifesine karşı savaş açmışlar idi.

Ama bu davranışı muhtemelen, kendisini de etkiledi. Geride onu hayırla yad eden insan az kaldı. Kendisinin nimetiyle nimetlenenler dahi, sonraki yıllarda sessiz kalmayı yeğlediler.

Çok çalışıyordu. Anadolu'ya yönelmişti sonunda. Burasının yurt olmasını, eseriyle de tamamlamak istiyordu. Uzun ve ayrıntılı yazmayı sevdiğinden, **Alaaddin Keykubad** a ait eserini tamamlayamamıştı.

Beni severdi, beğenirdi. bunda samimi idi.

Ibn Bibi'yi yeniden okumaya başlamıştı; "Meğer içinde, vaktiyle dikkat etmediğim ne ayrıntılı bilgiler varmış" derdi. "Aman " derdik,"vaktiyle eşeğin üstünden mi okudun" derler sonra Hoca diye ikaz ederdik. Fakat bilindiği gibi, insan bir eserde, hangi hususları bilmeye amaç edinmişse, o eseri dikkat ettiğinden daha değişik okur. Bir de Allah, arıyana, inceleme yapana yardım ediyor, bilgileri önüne çıkarıveriyordu. Köymen Hoca da öyle idi.

Huysuz mu denirdi bilemem. Fakat, eskiden Türk Tarih Kurumundan uzak tutulmuştu. Yeni kurumda da kendisine gereken saygı gösterilmekle birlikte, teklifleri ciddiye alınmadı. Son zamanlarda oldukça kırşındı. Y.Yücel'in kendisine gereken saygıyı göstermediğine inanıyordu.

Hocayı, ben de Kurum'a üye olduktan sonra daha iyi tanıdım. Bazen aynı kolda olduğumuzdan saatlerce konuşabiliyorduk. O zamanlar konuştuklarını, nasıl olsa aklımda kalır diye hiç yazmamışım. Oysa gerekliymiş. Profisirlerin, kendileri dama çıktıktan sonra, merdiveni yukarıya çektiklerinden söz ederdi. O genelde Prifisir derdi kendisi gibi olanlara.

Arapça ve Farsçası iyi idi.

Maceralı bir tahsili olmuş. Bir şehid çocuğu imiş.

Köymen Hoca hakkında en son şunları ilâve edeyim:

Sosyal konulara da merak salmıştı sonunda. Geçtiğimiz aylarda, aziz arkadaşım İsenbike Togan bana demişti. "Diye Köymen, Turan ve Sümer hakkında bir anma toplantısı yapılmaz". Nasıl cevap verdim bilemiyorum. Ama bu hatıra kitabı, en güzel anma toplantısı olsa gerek. Ben yazımda gençler için araştırma konularına ağırlık verdim. Köymen üstadım, Türk tarihçiliğinin yıldızlarından birisi idi. Görevini yaptı ve bizlere bıraktı yerini. ©